

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΑΝΔΡΙΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΕΔΙΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ

ΥΠΟ

LEOPOLD VON WIESE

I.—Κοινωνιολογία είναι ή θεωρία περὶ τῆς ίδιαιτέρας ἐκείνης: σφαιραίρας φαινομένων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρχεως. ήτις ὑφίσταται παραπλεύρως πρὸς τὰς δύο ἄλλας σφαιραίρας τῆς ζωῆς, τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικήν, αἵτινες φαίνονται εἰς ἡμᾶς γνώστεραι. Τὸ σύναλον τοῦ πραγματικοῦ κόσμου ζῶμεν ἐν ἡμῖν ὡς σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ σωματικοῦ, τοῦ ἀτομικῶς ψυχικοῦ, καὶ τοῦ **κοινωνικοῦ**. Αἱ δύο πρῶται σφαιραίραι χαρακτηρίζονται συνήθως ὡς διακρινόμεναι ἀπ' ἄλληλων κατὰ τοῦτο: δτὶ ή μία ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔξωτερην, ή δὲ ἄλλη εἰς τὴν ἐσωτερηνήν ἐμπειρίαν. Ἐν τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν ζῶμεν ή μεῖς αὐτάς, ὑφίστανται καὶ αἱ τρεῖς ἀδιαιρέτως τὸν κόσμον τῆς ἐμπειρίας ἡμῶν δὲν δυνάμεθα νὰ διασπῶμεν εἰς τρία κεχωρισμένα ἀπ' ἄλληλων τμήματα. Ἐν ἑκάστῃ μεμονωμένῃ ἐκφάνσει τῆς ζωῆς, ἐν ἑκάστῳ παθήματι τῆς ψυχῆς ἐμπεριέχεται ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς ἀνωτέρω ὅρισθείσης τριάδος. Ὁ νοῦς ὅμως, δστις δημιουργεῖ τὸ **ἀντικείμενον** τῆς γνώσεως αὐτοῦ, διασπὰ τὸν σύνδεσμον αὐτὸν τοῦ **ἀντικείμενου** τοῦ **ψυχικοῦ παθήματος**.

Ἡ διάκρισις τοῦ σωματικῶς τοπικοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς σφαιροῦ τοῦ ψυχικοῦ είναι παμπαλαία. Ἡ διάκρισις τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς κατήντησε νὰ είναι εἰς τὴν σκέψιν πάντων ὑπὲρ τὸ δέον προχειρός. Ἡ μεταφυσικὴ προσπαθεῖ, ἐφ' ὃσον είναι μονιστική, νὰ ὑπαγάγῃ τὴν μίαν σφαιραίραν ὑπὸ τὴν ἄλλην. Διὰ τὴν ὑλιστικὴν μεταφυσικὴν ἀνάγονται τὰ ψυχικὰ φαινόμενα κατὰ βάθος εἰς σωματικά.

“Ο παμψυχισμὸς ἐξ ἄλλου καταλήγει εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι ἡ νεκρὰ: ὑλη κυριαρχεῖται πλήρως ὑπὸ ἀύλων δυνάμεων. Ὁ μὴ παραδιδόμενος εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἄκρου μονισμοῦ νομίζει, ὅτι πιστοποιεῖ παραλληλόν τινα κλίμακα φαινομένων μεταξὺ τῶν δύο σφαιρῶν ἢ τούλαχιστον διαφόρους μεταβάσεις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην καὶ πολυαριθμους μεταβαλλομένας σχέσεις μεταξὺ τούτων. Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, χωρὶς νὰ ἔρμηνεύσωμεν τοῦτον μεταφυσικῶς, θὰ διαπιστώσωμεν κατὰ πρῶτον τὴγ ὕπαρξιν διδυμότητος σώματος καὶ ψυχῆς.

“**Η κοινωνιολογία** ὅμως πραγματεύεται περὶ τῆς τρίτης σφαιρᾶς, τῆς **κοινωνικῆς**. Ἡ προκοινωνιολογικὴ γνῶσις ἔβλεπε μόνον τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν· ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου ἀπετελεῖτο δι’ αὐτὴν μόνον ἐκ τῶν δύο τούτων τμημάτων. Τὸ δὲ τὰ τμῆματα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ὁ κόσμος, ἥτο δυνατὸν νὰ εἶναι τρία καὶ οὐχὶ δύο, τὸ δὲ τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν ἥτο δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ κοινωνικόν, τοῦτο ἢ ἡγνοήθη πλήρως ἢ ἐπιστοποιήθη κατὰ ταόπον ἀσαφῆ. Τὸ σωματικὸν εὔρισκε τις εὐχόλως ἐν τῷ χώρῳ. Ὁ θέλων νὰ ἔντοπίσῃ τὸ ψυχικόν, κατέφευγε κατ’ ἀνάγκην εἰς τὸν μεμονωμένον ἀτομικὸν ἀνθρωπὸν· πᾶν τὸ ψυχικὸν εἶναι ἀτομικῶς ψυχικόν.

“Ἡδη ὅμως δέον νὰ ἔννοησωμεν, δὲτι ὑφίσταται καὶ ἡ τρίτη ἐκείνη σφαιρα, ἥτις ἀπαρτίζεται ἐκ συμβεβηκότων γιγνομένων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, συμβεβηκότων, ἀτινα δδηγοῦσι πρὸς τὴν σύναψιν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλήλους καὶ ἀτινα τέλος, συμπλεκόμεναι ἔτι περισσότερον, δημιουργοῦσι μօρφολογικοὺς σχηματισμοὺς σχέσεων.

“Ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν ώς ὑφισταμένην τὴν ἔννοιολογικῶς αὐτοτελῆ σφαιραν τοῦ κοινωνικοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποχριθῶμεν εἰς τὰ ἐρωτήματα περὶ τοῦ τὸ εἶναι κράτος, ἐκκλησία, τέχνη, ἐπιστήμη, σύλλογος κλπ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα οὔτε ἐν τῷ τόπῳ, οὔτε ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ ἀτομικῶς ψυχικοῦ εὔρηνται ἀπλῶς. Ἡ ἔννοιολογικὴ ἀνανωγὴ τοῦ κοινωνικοῦ εἰς σφαιραν ἀνεξάρτητον εἶναι ἀγαπότρεπτος, διότι τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ κόσμου, ὅπερ ζῶμεν ώς κοινωνικόν, οὔτε ώς ἀπλῶς ψυχικόν, οὔτε ώς ἀπλῶς φυσικὸν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ.

“Υπάρχουν βεβαίως καὶ οἱ ἰσχυριζόμενοι, δὲτι τὸ κοινωνικὸν εἶναι κατι καθαρῶς ψυχικόν. Ἐὰν παραδεχθῶμεν τοῦτο, θὰ γεννηθῇ ἀμέσως ἢ ἀνάγκη, ὅπως διακρίνωμεν τὸ κοινωνικὸν σαφῶς ἀπὸ τῶν

συμβεβηκότων τοῦ ἀτομικοῦ ήμῶν συνειδός. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ως *ἰδιαιτέρα τις στάσις τοῦ ψυχικοῦ*. Διότι τὰ κοινωνικὰ συμβεβηκότα ἐκδηλοῦνται οὐχὶ ἐν τῷ μεμονωμένῳ ἀτόμῳ, ἀλλὰ μεταξὺ διαφόρων ἀτόμων. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι συνίστανται οὐχὶ εἰς γεγονότα, ἀτινα ἐκτυλίσσονται ἐν τῇ μεμονωμένῃ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ᾽ εἰς συμβεβηκότα: ἐκδηλούμενα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, συμβεβηκότα, ἐν σχέσει πρὸς τὰ διποῖα δέον νὰ θεωρήσωμεν τὸν μεμονωμένον ἀνθρώπον ὡς σωματικὴν καὶ ψυχικὴν μονάδα. Καὶ ὅμως φυονοῦμεν, ὅτι διδηγούμεθα πρὸς σαφέστερα συμπεράσματα, ἐάν δὲν θεωρήσωμεν τὸ κοινωνικὸν ὡς ἀπλοῦν σύμπλεγμα καθαρῶς ψυχικῶν συμβεβηκότων. Αἱ διαδρομαὶ τοῦ συνειδότος οὔτε εἰσδύουν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ σωματικοῦ, οὔτε ἀποτελοῦν ἀμέσως ὡς τοιαῦται δυνάμεις κοινωνικάς. Αἱ κοινωνικαὶ δυνάμεις εἶναι δράσεις. Τὰς δράσεις ὅμως χαρακτηρίζει τοῦτο· ὅτι ἐκδηλοῦνται διὸ ὁρισμένων γεγονότων, ἀτινα εἶναι δυνατὸν ἵνα πιστοποιηθοῦν διὰ τῶν αἰσθήσεων. Τὸ κοινωνικόν, ἀν καὶ δὲν εἶναι αὐτὸν καθ᾽ ἕαυτὸν αἰσθητῶς συλληπτόν, δὲν περιέρχεται εἰς τὴν ἐμπειρίαν ήμῶν εἰ μὴ κατ᾽ ἀνάγκην μέσω τῶν αἰσθήσεων. Σύνδεσμόν τινα δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ συλλάβωμεν διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ὅπαρχουν ὅμως συμβεβηκότα, ὡς ἡ χειραψία, διὸ ὃν προσδίδομεν εἰς αὐτὸν συμβολικὴν σημασίαν καὶ καθιστῶμεν τάντοχρόνως αἰσθητῶς συλληπτόν. Οὐδέποτε ὅμως μετατρέπεται τὸ κοινωνικὸν ἐν τῇ δλότητι αὐτοῦ ὡς αἰσθητὸν φαινόμενον. Αἱ κοινωνικαὶ διαδικασίαι δημιουργοῦν σχέσεις. Αὗται ἀποτελοῦν ὅν τι ἔστερημένον σώματος. Αὗτοί οὔτοι οἱ κοινωνικοὶ σχηματισμοί, ὡς τὸ ζεῦγος, ἢ τὸ πλῆθος, δὲν ἀπαρτίζονται ἐκ τῶν ἐμπειρικῶν ἀνθρώπων, οἵτινες «σχηματίζουν» κατ᾽ ἐπίφασιν τὸ ζεῦγος ἢ τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ἀποτελοῦν συνδυασμοὺς σχέσεων, αἵτινες συνάπτονται μεταξὺ αὐτῶν.

Ἡ δρμὴ κατανόησις τῆς τρίτης αὐτῆς σφαῖρας τῆς ζωῆς ἢ τοῦ κόσμου, ητις οὔτε εἰς τὸ ψυχικὸν οὔτε εἰς τὸ σωματικὸν εἶναι δυνατὸν πλήρως νὰ ἀναχθῇ, ἀποτελεῖ ἔργον δυσχερὲς καὶ πλούσιον εἰς ἀποτέλεσματα. Ἐκ τῶν κοινωνικῶν συνδέσμων, περὶ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ἐκπορεύονται ἐπιδράσεις αὐτοτελοῦς χαρακτῆρος. Ἀποδιδομένων τῶν ἐπιδράσεων τούτων εἴτε εἰς τὴν σωματικήν, εἴτε εἰς τὴν ἀτομικῶς ψυχικὴν σφαῖραν, γενιῶνται σοβαρὰ καὶ ἐπικίνδυνά σφάλματα.

Εἰς τὸ ἀφελῶς παρατηροῦν βλέμμα εἶναι κατ᾽ ἀρχὰς δύσκολον

νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν σχέσιν τοῦ κοινωνικοῦ πρὸς τὸ ψυχικόν. Μεταξὺ τούτων ὑφίστανται διαφορότεροι ἀλληλεπιδράσεις. Πολλάκις ἐτέθη τὸ ἔρωτημα, ποῖον εἶναι πρότερον τοῦ ἄλλου, τὸ ψυχικὸν τὴν κοινωνικόν. Τί ἀρά γε εἶναι πρότερον τοῦ ἄλλου· τὰ συμβεβηκότα τοῦ συνειδότος ἐν τῇ μεμονωμένῃ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου τὴν τὰ συμπλέγματα τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλήλους; Ἐτέθη π.χ. τὸ ἔρωτημα, ἐάν τὴν συνάρτισις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλήλους, ἢν ὅνομάζομεν κοινωνίαν, βασίζεται ἐπὶ μιμήσεως, καὶ οἱ καταφατικῶς ἀπαντήσαντες εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο ἴσχυρισθησαν, ὅτι πάρα τῷ μηκῷ παιδίῳ ἡδη ὑφίσταται ἐνεργὸς ἀπομίμησις καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς προέρχεται τὴν συμφωνία τῆς συμπεριφορᾶς μεταξὺ ἀνθρώπων εὑρισκομένων τοπικῶς πλησίον ἄλλήλων. Ἡ συμφωνία αὕτη δόδηγει, κατ' αὐτούς, εἰς συνεργασίαν καὶ τὴν συνεργασίαν εἰς κοινωνικὰ δεσμά.

"Ἄλλοι πάλιν ἴσχυρίζονται ἀντιστρόφως, ὅτι τὸ παιδίον ἀνήκει ἐκ γενετῆς εἰς ὥρισμένην οἰκογένειαν, εἰς ὥρισμένην τάξιν καὶ ὥρισμένον λαὸν καὶ ὅτι αἰσθάνεται καθ' ὥρισμένον τινὰ τρόπον καὶ μιμεῖται ὅτι ὑφίσταται ἐν τῷ κοινωνικῷ αὐτοῦ κύκλῳ, διότι ἀκριβῶς ζῇ ἐν αὐτῷ· τὸ τέκνον τοῦ στρατιωτικοῦ ἀναπτύσσεται ως ἐκ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸν κοινωνικόν του κύκλου ζωῆς κατὰ τρόπον διάφορον ἐκείνου, καθ' ὃν ἀναπτύσσεται τὸ τέκνον τοῦ ἐμπόρου κλπ.

"Ἐνταῦθα εὑρισκόμεθα ἐνώπιον τῆς ἔριδος μεταξὺ ψυχολογισμοῦ καὶ κοινωνιολογισμοῦ τὴν θέλετε νὰ ὀνομάσωμεν ὀνόματα—ἐνώπιον τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ Tarde καὶ Durkheim. Ὁ πρῶτος ἐθεώρει τὸ ψυχικὸν ως τὸ πρότερον· ὁ Durkheim ἀντιθέτως ἴσχυρίζετο, ὅτι τὴν ψυχὴν λαμβάνει τὸ περιεχόμενόν της ἐκ τῆς κοινωνίας. "Ημεῖς ἀπαντῶμεν ἀμφότεροι ἔχουν συγχρόνως δίκαιον καὶ ἀδικον. Τὸ ἐπιδρᾶ ἐπὶ τὸ ἔτερον.

"Ο, τι ἔχει σημασίαν εἶναι νὰ ἔννοησῃ τις τὴν ἴδιορυθμίαν τοῦ κοινωνικοῦ. Τοῦτο δυσχεραίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐλλαττωμάτων τῆς γλώσσης. Αἱ ἐκφράσεις ἡμῶν πηγάζουν σχεδὸν ἀπασι τὸν δύο ἄλλων σφαιρῶν ὑπάρχεισαν. Εἴμεθα ἡναγκασμένοι νὰ χαρακτηρίζωμεν ὅμαδικὰ φαινόμενα ως ἐάν ἦσαν ἀτομικά τὴν φαινόμενα τοῦ χώρου. "Ἐὰν θέλωμεν νὰ προσδώσωμεν παραστατικότητα εἰς κοινωνικοὺς συνδέσμους, δὲν δυνάμεθα σχεδὸν νὰ πράξωμεν τοῦτο εἰ μὴ μόνον διὰ τῶν κατηγοριῶν, μεταξύ τῶν κατηγοριῶν αἱ παραστάσεις τοῦ χώρου."

ἔδει θέλωμεν νὰ γνωρίσωμεν τὰς συναισθηματικὰς καὶ διανοητικὰς δυνάμεις αἰτινες δρῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶναι δύσκολον νὰ διατυπώσωμεντὴν ἴδιορυθμίαν τοῦ ὅμαδικῶς ψυχικοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡστε νὰ εἶναι δυγατὸν νὰ διακριθῇ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἀτομικῶς ψυχικοῦ.

Θὰ ἀπετέλει βεβαίως πλάνην βαρυτάτην, ἔδει θέλουμεν προετεῖνει τὸν κοινωνιολογισμὸν μέχρι τοῦ σημείου, ὡστε νὰ ἀρνηθῶμεν χάριν τοῦ κοινωνικοῦ πλήρως τὴν ὑπαρξίαν τοῦ ἀτομικοῦ. Τὸν ἴσχυροισμὸν τοῦ Comte, ὅτι ὁ μεμονωμένος ἀνθρώπωπος ἀποτελεῖ καθαρὰν ἀφαίξειν, δὲν θὰ ἔπρεπε πλέον νὰ υἱοθετῇ ὁ νεώτερος κοινωνιολόγως. Ἡ συστηματικὴ κοινωνιολογία εἶναι δυνατὸν νὰ θεμελιωθῇ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀπλῆς φράσεως, ὅτι ὁ μεμονωμένος ἀνθρώπωπος ἀποτελεῖ συγκεκριμένον, αἰσθητῶς συλληπτὸν φαινόμενον· καὶ ὅτι, ὅρμωμενός τις ἐξ αὐτοῦ, εἰσδύει εἰς τὰς ὄλιγάτερον ἥ καὶ μηδόλως διὰ τῶν αἰσθήσεων συλληπτὰς σφαίρος τοῦ ἀφηρημένως κοινωνικοῦ.

Ἄναλογος πρὸς τὴν ἔριδα, ἦτις ἀνεπτύχθη μετοξὺ ψυχολογισμοῦ καὶ κοινωνιολογισμοῦ κατὰ τὸ στάδιον τῆς προπαρασκευῆς τῆς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης, εἶγαι ἡ προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ μεμονωμένου ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας ἔρις περὶ τοῦ τί εἶναι πρότερον τοῦ ἄλλου· τὸ δὲ τὸ μέρος, ὁ μεμονομένος ἀνθρώπος· ἡ ἡ κοινωνία. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἀνεγνωρίσθη σήμεριν —τούλαχιστον ὑπ’ ἐκείνων, οἵτινες εἶναι ἀπηλλαγυένοι δογματισμοῦ—, ὅτι ἡ ἔρις αὗτη εἶναι περιττὴ καὶ ὅτι εἶναι ἀδύντιον νὰ πραγματευθῇ τις περὶ τοῦ ἐνὸς χωρὶς νὰ θίξῃ συγχρόνως καὶ τὸ ἔτερον, Καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐκέρδισε σήμερον ἡ κοινωνιολογία σταθερότητα καὶ σαφήνειαν μεγαλυτέραν· ἔπαυσε πλέον αὕτη νὰ μένῃ προσκεκολλημένη εἰς ἀναχαιτιζούσας τὴν πρόοδον τῆς γιώσεως ἀντιθέσεις.

Τὸ κύριον εἶναι — καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνομεν — νὰ ἀναγνωρισθῇ, ὅτι τὸ κοινωνικὸν ἀποτελεῖ ἴδιαν σφαίραν τῆς ζωῆς, ἐξ ἣς ἐκπορεύονται ἴδιαιτεραι δυνάμεις. Ἡ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξασκησις τοῦ βλέμματος καὶ ἡ ἀποχρυστάλλωσις τῆς τέας ταύτης ὀπτικῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡστε νὰ δρμάται τις ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν πραγμάτευσιν πάσης φύσεως κοινωνιολογικῶν προβλημάτων, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον καὶ πρῶτον ἔργον τῆς κοινωνιολογίας.

ώς ἐπιστήμης καὶ ως πεδίου ἔρευνης.⁹ Όπως ὑπάρχει ἴδιαι τέρα εἰκὼν-
τοῦ κόσμου διὰ τὸν χημικόν, τὸν βιολόγον καὶ τὸν νομικόν, οὕτω
δέον νὰ ἀποκαλυφθῇ κοινωνιολογική τις εἰκὼν τοῦ κόσμου εἰς τὰ
ὅμματα ἔκείνου, ὅστις θέλει νὰ ἔργασθῇ εἰς οἰονδήποτε τῶν εἰδικῶν
κλάδων ἔρευνης τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν.

Δὲν πρόκειται —οὐδὲ⁹ εἶναι δυνατὸν τοῦτο— γὰ μετατραπῇ ἢ
ἴδιόρουμμος δύτικὴ τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ιστορικοῦ ἢ τοῦ νομικοῦ
εἰς κοινωνιολογικὴν δύτικήν. Πρόκειται ἀπλῶς παραπλεύρως εἰς
τοὺς ἄλλους τρόπους ἔρευνης νὰ τοποθετηθῇ καὶ ὁ κοινωνιολογικός,
συμπληρούμενων οὕτω καὶ ἔκείνων.

'Αντικείμενον ἔρευνης τῆς κοινωνιολογίας δὲν εἶναι τὸ περιε-
χόμενον ἔκείνου, διότι δυνάμεθα νὰ δονομάσωμεν τὸ σύνολον τοῦ
πνευματικοῦ κόσμου τὰ πραγματικὰ ἀποτελέσματα τῆς κοινωνι-
κῆς ζωῆς, τὰ λεγόμενα ἀντικείμενικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πολιτισμοῦ,
δὲν συλλαμβάνονται ἐν τῇ ὅλότητί των κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Δια-
σαφίζονται βεβαίως χαρακτηριστικά τινα τῆς φύσεώς των, ἀλλὰ
τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἔργον τῆς κοινωνιολογίας· αὗτη ἀποβλέπει οὐχὶ¹⁰
εἰς τὴν ἔξηγησιν τοῦ περιεχομένου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἀλλ᾽
εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεως,
δηλαδὴ πραγματεύεται οὐχὶ περὶ τοῦ προϊόντος, ἀλλὰ περὶ τῶν παρα-
γωγῶν. ¹¹ Αντικείμενον ταύτης εἶναι οὐχὶ ἀκοιβῶς ἢ πνευματικὴ ζωή,
ἀλλ᾽ ἢ κοινωνικὴ ζωή. Τοιουτοτρόπως ἀποκτᾷ ἡ κοινωνιολογία ἴδιον
ἀντικείμενον. Συγχρόνως δὲ παραδίδει αὗτῇ διὰ τῶν πόρισμάτων τῆς
ἔρευνης της εἰς τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω καὶ εἰς ἄλλας ἀκόμη
ἐπιστήμας σοβαρὸν ὑλικὸν καὶ σπουδαῖα βοηθήματα τῆς σκέψεως—
καὶ δὴ κυρίως ὅταν περιφράσσῃ τὸν κύκλον τῆς ἔρευνης· της ως
ἀγεξαρτήτου περιοχῆς.

Πᾶσα ἐπιστήμη φθάνει εἰς σημεῖον τι ὥρισμένον, εἰς τὸ ὅποιον
θὰ ἔπειτε νὰ παύσῃ θέτοντας ἔρωτήματα καὶ νὰ ἐμπιστεύῃται τὴν
συνέχισιν τῆς προβληματικῆς εἰς ἄλλους κλάδους ἐπιστήμης.

'Ο κοινωνιολόγος γνωρίζει, διὰ πολλὰ ἐξ ἔκείνων, ἀτινα ὑφί-
στανται ἐν τῷ κόσμῳ, δύνανται νὰ ἔξηγηθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν
σχέσεων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλήλους· τὰ πάντα ὅμως δὲν εἶναι
δυνατὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἔξηγηθῶσι. Πλεῖστα δοσα ἔξ-
ἔκείνων, ἀτινα διαρκεῖς ίδιοτητας τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ως γνωρίσματα
ώς διαρκεῖς ίδιοτητας τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ως γνωρίσματα ίδι-

άζοντα εἰς αὐτόν, ἐμφανίζονται ἡδη ὡς ἀπόρροιαι κοινωνικῶν διαδικασιῶν, αἵτινες συνάπτονται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐστηρᾶς ἀναλύσεως ἔξαγῶν ἡ κοινωνιολογία τὴν στάσιν τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν σχέσεων τοῦ Ἔγὼ πρὸς τὸ Μὴ-Ἐγώ. Ὁτι ἐφαίνετο προηγουμένως ἀμετάβλητον καὶ σταθερόν, καθίσταται ἡδη διευστόν, ἐξητημένον μετὸ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, προσδιωρισμένου ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ παρελθόντος. Τὸ Ἔγώ τοποθετεῖται πλέον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ περιλούεται ὑπὸ διαφορῶν ἐχειλικούσων δυνάμεων. Ὄμοιάει πρὸς φλοιόν, πρὸς ψεῦμα ὕδατος καὶ ἀποτελεῖ μορφήν, οὐχὶ περιεχόμενον. Αἱ σχέσεις του πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους, πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς σχηματισμοὺς καὶ θεσμοὺς προσδιορίζουν τοῦτο ἐν μεγάλῳ βαθμῷ. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει μεγάλη σχετικότης τόσον τοῦ ἀνθρώπου ὅσον καὶ τῆς κοινωνίας.

Μέχρι τίνος σημείου ἔξικνεῖται ἡ σχετικότης αὕτη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξετασθῇ ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τοιοῦτον σύστημα ἀμοιβαιοτήτων ἔχει κατ' ἀνάγκην τὸ κέντρον του καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀρχιμήδειον σημεῖον, εἰς ὃ κατατίθεται ὁ μοχλὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνης. Ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς τὸ τοιοῦτον κέντρον τὸν δρῶντα ἔμψυχον ἀνθρώπον. Πρὸς τὴν ἀποψιν ταύτην δὲν ἀντιφάσκει τὸ ὅτι ζητοῦμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν περίφημον ἀπαίτησιν τοῦ Durkheim, ἥτις εὑρηται ἐκδεδηλωμένη ἐν τῇ ἀκολούθῳ φράσει : «Un fait social ne peut être expliqué que par un autre fait social» («Γεγονός κοινωνικὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξηγηθῇ εἰ μὴ δι' ἄλλου κοινωνικοῦ γεγονότος»).

II. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὠρίσθησαν τὰ γνωσεολογικὰ ὅρμητήρια ἐκείνης τῆς νεωτέρας κατευθύνσεως ἐν τῇ κοινωνιολογίᾳ, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς θεωρία περὶ τῶν σχέσεων ἢ ἀκριβέστερον ὡς «θεωρία περὶ τῶν σχέσεων καὶ τῶν σχηματισμῶν τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων». Αὕτη λοιπὸν δὲν ἐμφανίζεται ὡς κοινώνικὴ φιλοσοφία καὶ δὲν φιλοδοξεῖ νὰ προΐδῃ προφητικῶς τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος. Σκοπός της εἶναι ἀπλῶς νὰ παρατηρήσῃ, ἀναλύσῃ καὶ συστηματοποιήσῃ τὰς πράγματι ὑφισταμένας σχέσεις μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὅμιλων. Αὕτη ὅφείλει νὰ γενικοποιήσῃ ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένης μεθόδου τὸ πλούσιον ὑλικόν, ἐμπειρίας, δπερ παρέχουν εἰς αὐτὴν ἡ ἀμεσος παρατηρησις τῆς ζωῆς, ἢ ίστορία

καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅστε νὰ ἀπομένῃ πρὸς ἔρευναν ἐκ πάντως συμβεβηκότος, οὔτινος μετέσχον πλείονες τοῦ ἐνὸς ἀνθρώποι, ἐκεῖνο μόνον, δπερ δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν ὡς σχέσιν ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπον καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὡς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συμβαῖνον.

Ἡ θεωρία περὶ τῶν σχέσεων εἶναι κατὰ ταῦτα ἐπιστήμη ἐμπειρικῶς ὁρατιστική. Ὁ, τι ζητεῖ αὕτη, εἶναι ἀπλῶς τοῦτο· νὰ δώσῃ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν πρακτικὴν ζωὴν κανονικὴν τινα γνῶσιν τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνθρώπον, συμπληροῦσα οὕτω κυρίως τὴν βιολογίαν, τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν. Αὕται διδάσκουν εἰς ἡμᾶς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνο, δπερ ἀφορᾷ ἢ τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου ὡς φυσικὸν ὃν ἐν γένει ἢ τὸν συγκεκριμένον μεμονωμένον ἀνθρώπον. Ἡ ἐπὶ τῆς θεωρίας περὶ τῶν σχέσεων βασιζομένη κοινωνιολογία βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ νοήσωμεν τὸν ἀνθρώπον, δστις ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἄλλους καὶ ἐπηρεάζεται ὑπὸ ἄλλων ἀνθρώπων.

Πρὸς τὸν γενικὸν τοῦτον καθορισμὸν τῆς ἐρεύνης λγταποκρίνεται τὸ ὅτι ὁφείλει ἡ θεωρία περὶ τῶν σχέσεων νὰ διαμορφώσῃ καὶ νὸ ἀκολουθήσῃ ἀνάλογόν τινα αὐτοτελῆ μέθοδον παρατηρήσεως τῆς σφαίρας τοῦ κοινωνικοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀναλύῃ τὰς κοινωνικὰς διαδικασίας, δηλαδὴ τὰς δράσεις, αἵτινες ἐκτινάσσονται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τη βάσει ἐνιαίου σχήματος. Τὴν αὐτὴν μέθοδον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα δέον αὕτη μετὰ ταῦτα νὰ ἐφαρμόζῃ καὶ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν σχηματισμῶν, οἵτινες παράγονται ἐκ τῆς ἐπισωρεύσεως κοινωνικῶν γεγονότων. Κατὰ τρόπον ἐνιαίον δέον νὰ ἔρευνηθοῦν πάντα τὰ συμβεβηκότα, ἀπὸ τῶν πρώτων συμφωνιῶν μεταξὺ δύο ἀνθρώπων μέχρι τῶν μᾶλλον πολυπλόκων διαδικασιών σχηματισμῶν, δηλαδὴ μέχρις αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας. Τίνας τύπους, κατηγορίας καὶ ἐννοίας χρησιμοποιεῖ ἡ θεωρία περὶ τῶν σχέσεων ὡς μέσα ἐρεύνης, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα λεπτομερέστερον.

Παραπέμπομεν εἰς τὴν «Allgemeine Soziologie» «Γενικὴ κοινωνιολογία») ἡμῶν (δύο τόμοι, München und Leipzig 1925 καὶ 1929). Ἰδίᾳ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ δευτέρου τόμου ἀναπτύσσεται ἡ περὶ ἣς δ λόγος μέθοδος).

«Οσα εἴπομεν ἀνωτέρῳ ἀφοροῦν τὴν γενικὴν κοινωνιολογίαν,

· δηλαδὴ τὴν μελέτην τῆς υμβιώσεως καὶ συνεργασίας τῶν ἀνθρώπων ἐν γένει καὶ ἐπὶ πάγτων τῶν πεδίων δράσεώς των. Παραπλεύρως πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην κοινωνιολογίαν ὑφίστανται οἱ εἰδικοὶ κλάδοι ταύτης, διὸ ἐπιδιώχονται οἱ αὐτοὶ ἐπιστημονικοὶ σκοποὶ ἐπὶ τῶν κατ' ἴδιαν περιοχῶν ἀνθρωπίνης δράσεως, π. χ. ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς οἰκονομίας (κοινωνιολογία τῆς οἰκονομίας), τῆς τέχνης (κοινωνιολογία τῆς τέχνης), τῆς θρησκείας (κοινωνιολογία τῆς θρησκείας) κλπ. Ἐν ταῖς περιπτώσεσιν ὅμως ταύταις πρόκειται οὐχὶ περὶ ἔγκαταλείψεως τῆς ισχυούσης διὰ τὴν γενικὴν κοινωνιολογίαν μεθόδου, ἀλλ᾽ ἀπλῶς περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐπὶ εἰδικωτέρων πεδίων.

Ἐννόητον εἶναι, διτὶ διακλιστική τις ἐπιστήμη τῶν κοινωνικῶν διαδικασιῶν δύναται νὰ συμβάλῃ μεγάλως εἰς τὸ νὰ δώσῃ πολύτιμα δομητήρια ἐρεύνης καὶ εἰς τὰς δεοντολογικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες διδάσκουσι τὸ «δέον», ἵδιᾳ εἰς τὴν ἡθικήν, τὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν πολιτικήν. Αὗται ζητοῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν συμβίωσιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πάσης ὅμως προσπαθείας ἐπηρεασμοῦ θὰ ἐπρεπε νὰ προηγήται ἀπροκατάληπτός τις γνῶσις αὐτῆς ταύτης τῆς συμβίωσεως.

Τέλος δέον νὴ συμειωθῇ, διτὶ ἡ θεωρία περὶ τῶν σχέσεων δὲν μένει προσκεκολημένη εἰς ἀφαιρέσεις, ἀλλὰ ζητεῖ ἐν ἐκάστῃ ἰδιαιτέρᾳ παρατηρήσει καὶ ἐν ἐκάστῃ τῶν πολυαριθμων ἐπαγωγῶν (Induktionen), πρὸς ἃς κατ' ἀνάγκην ὠθεῖται, νὰ ἐκμεταλλεύεται πάντοτε τὴν πεῖραν τῆς ζωῆς. Διότι ἐκάστη ἰδιαιτέρα κοινωνικὴ διαδικασία ἔξηγεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς τῶν θεμελιωδῶν αὐτῆς κανόνων ὡς προϊὸν ὁρισμένης συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁρισμένης πλοκῆς τῶν περιστάσεων. Συμπεριφορὰ ὅμως τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλοκὴ τῶν περιστάσεων ἀποτελοῦν γεγονότα, ἀτινα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθοῦν εἰ μὴ ἐκ τῆς ἀμέσου πληθύος τῆς συγκεκριμένης ζωῆς.

III.—^oΟ ἔρευνητικὸς σκοπὸς τῆς κοινωνιολογίας, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς περὶ σχέσεων θεωρίας, δέον νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν ἀποστολὴν ταύτης ὡς πανεπιστημιακοῦ μαθήματος. Πᾶσα διδασκαλία ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου ἔχει ὡς σκοπόν, ὅπως ἀσκήσῃ τὸ βλέμμα τοῦ σπουδαστοῦ διὰ τὴν παρατήρησιν τῆς σφαίρας τοῦ κοινωνικοῦ. «Οἱ σπουδασταὶ δέον γὰ μάθωσιν, ὅπως παρατηρῶσι τὴν σχέσιν τοῦ

άνθρωπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐπίδρασιν, ἢν ἀσκοῦσιν αἱ ὁμάδες ἐπὶ τοὺς ἄνθρωπους ἢ ἀντιστρόφως οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τὰς ὁμάδας. Πρὸς τὴν μετάδοσιν ταύτην τῆς κοινωνικῆς ὀπτικῆς συνδέεται καὶ εἰδικὸς ἐπιστημονικὸς σκοπός, ὅπως ἐπιτυγχάνηται ἡ γενίκευσις τῶν πρακτικῶν παρατηρήσεων δι' ὁρθῶν ἀφαιρέσεων. Ἡ ἐκμάθησις τῆς ἀφηρημένης σκέψεως πρέπει λοιπὸν νὰ βαίνῃ παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τῆς συνηθείας, ὅπως παρατηρῇ ὁρθῶς ὁ σπουδάζων τὸ περιβάλλον καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀτομον. Οὕτω πιστοποιεῖται καὶ πάλιν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ χρηγούμενη ὑπὸ τῆς κοινωνιολογίας παιδεία ἀποτελεῖ συγχρόνως προπαίδειαν διὰ πᾶσαν πρᾶξιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς καὶ διὰ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, αἵτινες ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ἔρευνης τὸν ἄνθρωπον. Συνιστᾶται ἀπολύτως, ὅπως πάντες οἱ σπουδάζοντες ἐπιστήμας ἴστορικὰς (Kulturwissenschaften) οὐχὶ ἀπλῶς μανθάνωσι τὰ πορίσματα τῆς κοινωνιολογίας, ἀλλὰ καὶ ἀσκῶνται εἰς τὸν κοινωνιολογικὸν τρόπον τοῦ λιανοεῖσθαι, ἵδιᾳ ἐὰν θέλωσι νὰ δράσωσιν ἀργότερον ἐπαγγελματικῶς ὡς ιομικοί, ὡς ρυθμισταὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς κλπ.

*Ἐκ τῆς διδακτικῆς πρακτικῆς τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος ἀς μνημονευθῆ ἐνταῦθα τὸ ἔξῆς. ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἐτη ἐπιχειρεῖ οὗτος ἀνὰπτν θέρος ἐπὶ μίαν τούλαχιστον ἑβδομάδα μετὰ τοῦ φροντιστηρίου του ταξείδιον σπουδῶν, ὅπερ δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπίτκεψιν τεχνικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἀλλ' ὅδηγεῖ τοὺς μετέχοντας τούτου εἰς παροδικὴν κοινότητα ζωῆς μετ' ἄνθρωπων, ὃν τὴν συμβίωσιν ἐν τῷ χωρίῳ, τῇ μικροπόλει ἢ ἐν Ἰδιαζόντως ἐσχηματισμένοις συνοικισμοῖς δέον οὗτοι νὰ μελετῶσι.

IV.—Ἡ ποράδυσις τῆς κοινωνιολογίας θὰ ἐπρεπε κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἀποτελῇ τὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν μελέτην τῶν ἄλλων εἰδικῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ σύνολον δμως τῶν κοινωνικῶν τούτων ἐπιστημῶν, αἵτινες δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς περιβάλλουσαι τὴν γενικὴν κοινωνιολογίαν, ἀποτελεῖ σήμερον σύμπλεγμα τόσον πλουσίως ἔξειλιγμένον, ὃστε συνιστᾶται, ὅπως ἀναχθῇ ἡ μελέτη τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἐν γένει εἰς αὐτελῇ σκοπὸν Ἰδιαιτέρας πανεπιστημιακῆς σχολῆς. Δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα δυνατόν, ὅπως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἴστορίαν τῶν πανεπιστημίων καὶ δεῖξωμεν, ὅτι ἡ παραδεδομένη διαίρεσις εἰς τέσσαρας σχολάς, εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν

νομικήν, τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, δὲν ἐπαρκεῖ καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον πρὸς τὴν νεωτέραν ἔξελιξιν τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης.

Στενώτερός τις βαθμὸς συγγενείας συνδέει βεβαίως τὰς κοινωνικὰς ἐπιστήμας πρὸς τὴν νομικήν. Σήμερον εἶναι εἰς πολλὰ ἀκόμη πανεπιστήμια συνήθεια, ὅπως θεωροῦται αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστήμαι (καὶ ἔξ αὐτῶν κυρίως ἡ ὑπὸ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς πράξεως κατειλημένη πολιτικὴ οἰκονομία ως ἔξαρτημα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ ὅπως διδάσκωνται ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτῆς. Δεδομένου δύμως, ὅτι ἡ νομικὴ ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ κοινωνικὴν ἐπιστήμην, ως μᾶλλον λογικὴ θὰ ἐπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἀντίστροφος μορφὴ δραγανώσεως, ἥ μορφή, ἢνθι τὸ διαλυθῆντο ἡ νομικὴ ἐν τῷ πλαισίῳ σχολῆς κοινωνικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐν συνδυασμῷ δύμως πρὸς τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀγνοηθῇ ἡ ἴστορικὴ ἔξελιξις, ἥ ἥλικία τῆς νομικῆς καὶ ἡ ἰδιαίτερα ἀποστολή. Ἡν ἐκπληροὶ αὕτη ἐν τῇ δημοσίᾳ ζωῇ. Εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖσν, ὅπως χορηγῆται εἰς τοὺς μέλλοντας δικαστὰς καὶ τοὺς ὑπολοίπους πρακτικοὺς τοῦ δικαίου εἰδικὴ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις κατὰ πρῶτον λόγον ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ δικαίου. Θὰ ἥτο ἐσφαλμένον, ἐὰν ἐπρότεινε τις σήμερον, ὅπως διαλυθῇ ἡ αὐτοτελής νομικὴ σχολὴ ως τοιαύτη καὶ προσκολληθῇ εἰς ἄλλας σχολάς.

Δὲν εἶναι δύμως δλιγώτερον ἐσφαλμένη ἥ μνημονευθεῖσα ἀνωτέρῳ πρᾶξις, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστήμαι ως ἀπλοῦν δευτερεῦον ἔξαρτημα τῆς νομικῆς, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον γεννᾷ καὶ τὴν ἴδεαν, διι ἥ δπτικὴ τῶν κοινωνικῶν ἐργαστημῶν ταῦτιζεται πρὸς τὴν νομικὴν δπτικήν. Τοῦτο οὖδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ νομικὸς δφείλει νὰ δρμηθῇ ἀπὸ τῆς κατηγορίας τοῦ δικαίου· οἱ ἀνθρώποι εἶναι δι' αὐτὸν ὑποκείμενα τοῦ δικαίου, ἐν ὃ ἀπὸ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν δέον νὰ ἀποκλείηται πᾶσα θεωρία τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις δρμάται ἔξ εἰδικῆς τινος ἴδεολογίας. Πρὸς τὸν σήμερον σημειούμενον βαθμὸν ἔξελιξεως τῶν ἐπιστημῶν, ως καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πράξεως ἀνταποκρίνεται ἥ ἀναγωγὴ τοῦ συμπλέγματος τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἰς ἴδιαν αὐτοτελῆ σχολὴν καὶ δὴ κιτά τοιοῦτον τρόπον, ὡστε αἱ εἰδικαὶ ἐπιστήμαι γὰ περιβάλλωσι τὴν γενικὴν κοινωνιολογίαν ως τὸ κέντρον αὐτῶν. Ὅς βάσις καὶ πυρὴν θὰ ἐπρεπε λοιπὸν νὰ χρησιμεύσῃ όεαλιστικῶς ἐμπειρία.

ρική τις θεωρία περὶ τῆς συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων ἐν γένει. Εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους, οἵτινες θὰ ἔξηρτῶντο ἐξ αὐτῆς, θὰ ἥδύναντο οἱ εἰδικοὶ ἐπαγγελματικοὶ κλάδοι νὰ τύχωσι τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἀκαδημαϊκῆς αὐτῶν πραγματεύσεως. "Ἐκαστος τῶν κλάδων τούτων διαιρεῖται πάλιν εἰς ἔνα εἰδικῶς κοινωνιολογικὸν καὶ εἰς ἄλλον δεύτερον κλάδον, ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ δποίου δέον νὰ ἔρευνᾶται ἡ πραγματικὴ ἐξωκοινωνιολογικὴ ἴδιορρυθμία τῆς εἰδικῆς αὐτῆς σφιέρας, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν περιέχεται εἰς τοὺς σκοποὺς ἄλλης τινος σχολῆς.

Οὔτω π. χ. Θὰ ἔπρεπε ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ γλωσσολογία νὰ μείνουν εἰς χειρας τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἡ συμπληροῦσα αὐτὰς κοινωνιολογία τῆς τέχνης καὶ γλώσσης νὰ ἔρευνᾶται ἐπὶ τὸ σκοπιμότερον ἐν τῇ σχολῇ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἵνα διατηρηταὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ συνάφεια πρὸς τὴν γενικὴν κοινωνιολογίαν.

*Ἐκ πάντων τῶν εἰδικῶν κλάδων τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἶναι (ἐὰν δὲν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν κοινωνιολογίαν) οἱ κλάδοι τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἴδιαιτέραν τινὰ ἀκαδημαϊκὴν μορφὴν δργανώσεως. Αἱ οἰκονομικαὶ ἐπιστῆμαι διαιροῦνται σήμερον κατ' ἀνιοῦσαν τάξιν εἰς τοὺς ἔξης κλάδους : α) πολιτικὴ καὶ παγκόσμιος οἰκονομία, β) θεωρία ἴδιωτικῆς οἰκονομίας, γ) κοινωνικὴ πολιτική, δ) οἰκονομικὴ ἴστορία καὶ οἰκονομικὴ γεωγραφία, καὶ ε) στατιστική.

Παραπλεύρως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω κλάδους δύναται τις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ προβῇ εἰς ἀνεξαρτοποίησιν καὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας, τῆς διδασκαλίας περὶ ἀσφαλίσεων καὶ συνεταιρισμῶν ὃς ὑποδεεστέρων κλάδων.

Πάντως τὰ συμπλέγματα αὗτὰ τῶν ἐπιστημῶν, ἀτινα ὁνομάζομεν κοινωνικὰς ἐπιστήμας, ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τόσον, ὥστε ἀπαιτοῦν δυνάμεις προσωπικοῦ καὶ πιθανότητας μορφώσεως ἕκανάς, ὅπως δικαιολογήσωσι τὴν ὑπαρξίαν ἴδιας σχολῆς.

*Ἡ δργάνωσις τῶν κλάδων ἐν τοιαύτῃ τινὶ σχολῇ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ περίπου τὴν ἀκόλουθον μορφήν : 1.—Γενικὴ κοινωνιολογία, 2.—Οἰκονομικαὶ ἐπιστῆμαι : α) πολιτικὴ καὶ παγκόσμιος οἰκονομία, αα) κοινωνιολογία τῆς ἐπιστήμης, ββ) θεωρία τῆς οἰκονομίας, β) πρακτικὴ πολιτικὴ οἰκονομία μετὰ τῶν ὑποδιαιρέσεων αὐτῆς, γ) οἰκονομική πολιτική μεταξύ τῶν διαφορών της οἰκονομίας.

μική ιστορία, κλπ. 3.—Ειδική κοινωνιολογία, έξαιρουμένης άπλως της ήδη μνημονευθείσης κοινωνιολογίας της οίκονομίας, δηλαδή άκολουθως: α) κοινωνιολογία της θρησκείας, β) κοινωνιολογία της τέχνης κλπ. 4.—Κανονιστικά κοινωνικά έπιστηματα: α) κοινωνική πολιτική, β) κοινωνική ημική, γ) κοινωνική παιδαγωγική, δ) κοινωνική πρόνοια.^{*})

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ

(*) *Σημειώσεις Διευθύνσεως του Περιοδικού.*

Τὸ ἀνωτέρῳ ἀριθμῷ ἐστάλη πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸ «Ἀρχεῖον φιλοσοφίας κτλ.» ὑπὸ τοῦ κ. Leopold v. Wiese πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι θὰ δημοσιευθῇ ταῦτο χρόνως εἰς τὸ Kölner Viertel-jahrehefte für Soziologie.

Ἐπειδὴ ἔνεκα τεχνικῶν λόγων ἐπεβραδύνθη τὸ τύπωμα τοῦ παρόντος III τεύχους, διὰ τοῦτο δημοσιευθέντος ἡδη τοῦ ἀριθμού τοῦ Wiese ἐν Γερμανίᾳ, προβαίνομεν εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην ἵνα δικαιολογήσωμεν τὴν κατ' ἔξαίρεσιν δημοσίευσιν ἀριθμού δημοσιευθέντος ἡδη ἀλλαχοῦ.